

**ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ 6-РІЧНОГО ВІКУ
ЗАСОБАМИ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА
У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ В.О.СУХОМЛИНСЬКОГО**

Наливайко І. П., канд. пед. наук, **Важинський М. П.**, канд. філософ. наук,
доценти кафедри дизайну та мистецтв

Таврійський національний університет ім. В.І. Вернадського

Анотація. Стаття присвячена до 90-річчя з дня народження видатного українського педагога, вченого Василя Олександровича Сухомлинського, засновника «Школи радості» у Павлівській середній школі.

Ключові слова: павлівська середня школа, естетичне виховання, «Школа радості», образотворче мистецтво.

Анотация. Наливайко И.П., Важинский Н.П. Эстетическое воспитание детей 6-летнего возраста средствами изобразительного искусства в педагогическом наследстве В.О. Сухомлинского. Статья приурочена к 90-летию со дня рождения знаменитого украинского педагога, ученого Василия Александровича Сухомлинского, основателя «Школы радости» в Павлышской средней школе.

Ключевые слова: павлышская средняя школа, эстетическое воспитание, «Школа радости», изобразительное искусство.

The summary. Nalivajko I.P., Vazhinskiy N.P. Aesthetic education of children of 6-years age by means of the fine arts in V.O.Suhomlinskogo's pedagogical inheritance. Article is dated for a 90-anniversary from birthday of the well-known Ukrainian teacher, the scientific Vasily Aleksandroviča Suhomlinskogo, founder of " School of pleasure » in Pavlish high school.

Key words: Pavlish high school, aesthetic education, « School of pleasure », the fine arts.

Постановка проблеми. Духовне відродження, що спостерігається нині в Україні, значно активізує суспільство до вирішення проблеми виховання молодого покоління найкращими зразками світового класичного та народного мистецтва, формуючи таким чином гармонійну, цілісну, творчу, естетично розвинену особистість. Саме використання засобів мистецтва, у вихованні підростаючого покоління, було і залишається однією з проблем естетичного виховання.

Саме естетичне виховання формує певне естетичне ставлення дитини до дійсності, в процесі якого виробляється орієнтація особистості у світі естетичних цінностей у відповідності з уявленнями про їх характер, що склалися в даному

конкретному суспільстві, прилучення до цих цінностей. Одночасно естетичне виховання формує і розвиває здатність дитини до естетичного сприйняття і переживання, її естетичний смак та ідеал, здатність до творчості за законами краси, до створення естетичних цінностей у мистецтві і поза ним. Таким чином, естетичному вихованню властиві дві основні функції, що складають єдність протилежностей: формування естетично-ціннісної орієнтації особистості і розвиток її естетично-творчих потенцій. Ці функції і визначають місце естетичного виховання у суспільному житті, зв'язок з іншими видами виховної діяльності. Естетичне виховання поєднується з моральним вихованням, оскільки існує єдність між естетичними і етичними цінностями.

Мета статті — залучити дітей 6-річного віку до естетичного виховання, а саме до образотворчого мистецтва.

Основні результати. Краса, крім іншого свого призначення, виступає як один з регуляторів людських взаємин, сприяючи тому, щоб вони ставали повною мірою людяними. Завдяки красі діти інтуїтивно тягнуться до добра ще до того, як ідея добра буде осмислено сприйнята їх моральною свідомістю. Естетичне виховання розвиває всі духовні здібності дитини, необхідні в різних галузях творчості. Багато годин, які провів Ейнштейн, граючи на скрипці, не були вкрадені у науки, бо, за власним свідченням фізика, справжня наука і справжня музика вимагають однорідного мислительського процесу.

Дуже важливим фактором цілеспрямованого естетичного впливу на особистість є мистецтво, оскільки в ньому концентрується і матеріалізується естетичне ставлення. Тому художнє виховання — виховання потреби в мистецтві, розвиток його відчуття і розуміння, здатності до художньої творчості — є невід'ємною частиною естетичного виховання в цілому.

Звертаючись до мистецтва, дитина мовби входить в лабораторію творчої діяльності. Інакше кажучи, мистецтво бере участь у здійсненні як ціннісно-орієнтаційної, так і творчої функцій естетичного виховання. [4, 424-425].

Історично мистецтво розвивається як система конкретних видів мистецтва (музика, література, архітектура, образотворче мистецтво та ін.), у яких багатоманітність реального світу постає у всьому її багатстві. Виникнувши, мистецтво формує, удосконалює універсальну людську здатність, що проявилась у ньому, яка, будучи розвиненою, реалізується у будь-якій сфері соціальної діяльності і пізнання — і в науці, і в політиці, і в побуті, і в безпосередній праці. Мистецькі твори формують публіку, яка розуміє мистецтво і здатна насолоджуватися красою. Завдяки своєрідності своєї видової суті, мистецтво поєднує в собі всі ті форми суспільної діяльності і пізнання, де проявляється людське ставлення індивіда до дійсності і до самого себе. Саме цим визначається специфіка мистецтва, його унікальність як особливого способу духовного виробництва, оскільки мистецтво включає в себе мовби у знятому вигляді всі форми соціальної дійсності, що відображають власне людське ставлення до дійсності. Сфера його впливу на життя воістину безмежна.

Використання педагогічної спадщини видатного педагога, гуманіста, вченого, В.О.Сухомлинського та досвід роботи колективу вчителів Павлівської школи дає, нам сучасним вихователям підростаючого покоління можливість втілити цей досвід, суттєво змінити стан виховання молодого покоління засобами мистецтва як у дитячих дошкільних закладах так і в загальноосвітній школі. Бо саме мистецтво завдяки своїй універсальності відчутно впливає на емоційно-чуттєву сферу особистості, поглиблює знання, формує загальну та естетичну культуру, що цілком відповідає основним завданням естетичного виховання “навчати дитину бачити у красі навколишнього світу, в красі людських відносин духовне благородство, доброту, сердечність і на цій основі стверджувати прекрасне в самому собі”.

Важливим засобом виховання у системі В.О.Сухомлинського є виховання красою — від краси природи до краси слова, музики і живопису. Спілкування з мистецтвом — одна з найбільших радощів життя. Мистецтво треба знати й розуміти, але цього мало. Мистецтво повинно приносити ще й радість. І першим завданням вихователя є формування у дітей потреби любитися природою і творами мистецтва. А це повинно привести до переростання в потребу — жити за законами краси, творити прекрасне, насолоджуватись прекрасним, створеним своїми руками.

Павлівська середня школа — «Школа радості», яка відома в Україні та за її межами — звичайнісінька сільська українська школа, що стала взірцем у вихованні гармонійно розвинутої, високоморальної, естетично-вихованої людської особистості, стала Храмом виховання дитини.

Було створене невеличке таке містечко де в кожному будинку жила невеличка сім'я. Всі діти знали одне одного. Так вони поступово входили в життя і в загально-шкільний колектив. Всі умови були створені так, що маленька дитина протягом дня не перевтомлювалась. Із кожного будинку учень вибігав в сад, або на зелені лужки. Всі будинки були з'єднані бетонованими доріжками, що давало можливість в будь-яку погоду не замочивши ніг потрапити до кожного з будинків.

Майже півстоліття тому у 1951 році, за 3 тижні до занять, одночасно з прийомом дітей до 1-го класу, Павлівська середня школа взяла на облік 6-річних хлопчиків і дівчаток, тобто тих, кому починати навчання через рік. З цими дітьми, Василь Олександрович Сухомлинський, працював позаштатним класним керівником, на суспільних засадах, впродовж всього їхнього 10-ти річного навчання у школі.

Коли Василь Олександрович зібрав усіх батьків разом з дітьми і запропонував послати дітей до школи за рік до офіційного початку навчання, думки розійшлися: одні батьки схвалювали його намір, вважаючи, що за відсутністю цілорічного дитячого садка відвідування дітьми школи буде непоганою допомогою сім'ї, інші побоювалися, що передчасне навчання шкідливо позначиться на здоров'ї дітей. Вони говорили, що ті встигнуть ще насидітися в класі, тільки й життя дитячого, що до школи. Висловлені ці застережливі батьківські слова примусили, відомого

на той час педагога-новатора, замислитись над тим, яка шкідливо крута ломка всього побуту дитячого життя в школі, наскільки важливо надати простору для розвитку природних сил дитини. Він запевнив, що відвідування школи протягом року не буде пов'язане з класно-урочною системою.

Рік, що передував навчанню за партою, був потрібний Василю Олександровичу для того, щоб добре взнати кожну дитину, глибоко вивчити індивідуальні особливості її сприймання, мислення і розумової праці. Перш ніж давати знання, треба навчити думати, сприймати, спостерігати. Треба також добре знати індивідуальні особливості здоров'я кожної дитини — без цього не можна нормально вчити. Ще не знаючи букв, не навчившись читати й писати, діти починають малювати. Фарбами та кольоровими олівцями вони зображають, а з пластиліну виліплюють усе, що привернуло їхню увагу. Так ще в ранньому дитинстві у життя людини входить образотворче мистецтво. Як засіб розвитку уяви, творчого мислення дітей розглядав В.О.Сухомлинський малювання та образотворче «візуальне мистецтво» мистецтво взагалі з самого початку заснування «Школи радості».

Малювання спонукало їх до самовираження інтересів, бажань почуттів і не суперечило природній потребі дитячого світу: ітворювати в своїй уяві фантастичних, казкових картин. Хтось із дітей милувався легкими пухнастими хмарами, що так помірно плывуть високо в небі. Комусь подобались гуси на дзеркальній поверхні ставу, один хлопчик згадав свої враження, перебуваючи на рибній ловлі, як грають рибки, тим самим створюючи плями грайливого работиння на ставу. Комусь захотілось намалювати сонечко. «Настала тиша. Діти малювали із захопленням. Я багато читав про методику уроків малювання, а тепер переді мною були живі діти. Я побачив, що дитячий малюнок, процес малювання – це частка духовного життя дитини. Діти не просто переносять на папір щось з навколишнього світу, а живуть у цьому світі, входять у нього як творці краси, дістаючи насолоду від неї».

Використання Василем Олександровичем педагогічного впливу на духовний світ дитини перетворювався для малечі на неповторний стиль і спосіб життя. В такій атмосфері дитина охоча до самовираження, саморозвитку, самовдосконалення. Створюється атмосфера, «коли діє сила і особистого прикладу старших, коли всі інші виховні засоби пройняті моральною чистотою і благородством».

Педагог звертає увагу на неповторну творчість дітей, яка знаходиться в глибокій своєрідній сфері їхнього духовного життя, де відбувається самовираження і самоутвердження, в якому яскраво виявляється індивідуальна самобутність кожної дитини. Таку самобутність неможливо охопити якимось правилами, єдиними і обов'язковими для всіх, тому, що іде творчий процес, який притаманний тільки в дитячій уяві. Уважний, з досвідом творчого спілкування з учнями педагог, допомагаючи дитині відчувати красу навколишнього світу, непомітно торкається тих потаємних куточків дитячої уяви, способом мислення.

Одного разу Василь Олександрович за прикладом своїх деяких учнів почав малювати Ковалів-велетнів, про яких зовсім недавно велась мова з дітьми,

фантазуючи у казковій формі. Педагог намалював ковалів додержуючись всіх правил пропорції. “Мені здавалося, що я малюю непогано. Ковалі вийшли схожими на справжніх молотобійців – таке саме, як і в колгоспній кузні. Забувши, що я доросла людина, переживав радісне почуття: мої Ковалі, безперечно, будуть кращими, ніж у Лариси”. Але сталося так, що на малюнку педагога дитячі погляди не затримувалися, але біля дівчинки, яка поряд малювала, був створений цілий натовп допитливих маленьких художників. Вони з цікавістю роздивлялись, — тому що їм було близьке дитяче бачення світу, мова художніх образотворчих засобів, яка притаманна тільки дитячій уяві, — “під цю мову не підобишся, скільки б не намагався. У мене Ковалі-велетні у звичайних шапках, у фартухах, з довгими бородами, в чоботях. А в неї – навколо пухнастого волосся на головах могутніх Ковалів палає ореол з іскор. І борода – не просто борода, а вогненні вихори. Величезні молоти майже в два рази більші за голови...”.

Великий педагог-вчений був приємно здивований дитячою безпосередністю. “Для дитини це не відступ від правди, а яскрава правда – правда фантастичної сили, спритності казкової єдності могутньої людини і вогненної стихії. Не можна підгонити цю чудову мову дитячої фантазії під нашу мову, мову дорослих. Нехай діти говорять одне з одним своєю мовою. Вчителям початкових класів я радив: учить дітей законів пропорції, перспективи, розмірності – все це добре, але водночас дайте простір і для дитячої фантазії, не ламайте дитячої мови казкового бачення світу...”.

Через декілька місяців коли розпочала свою роботу “Школа радості”, Василь Олександрович виготовив великий дуже привабливий альбом, в якому кожний учень міг намалювати найулюбленіший куточок рідної природи. Вчитель-дослідник записував коротенькі оповідання. Створювалась ціла сторінка життя й духовного розвитку — “Школи радості” для дітей. Вони із задоволенням малювали свої улюблені казкові уявлення.

Саме різновидам мистецтв притаманні особливі, найбільш доступні можливості для розвитку творчих здібностей, фантазії, інтуїції, для сприйняття всього процесу навчання як творчості в умовах загальноосвітньої школи. Це природно, оскільки кожна дитина в процесі гри щось будує, зображує, щось прикрашає, а це вже не що інше, як елементи художнього мислення. Розвиваючи їх, ми можемо забезпечити правильний органічний розвиток творчих сил, якими дитина наділена від природи, вивести її із стану пасивної згоди з тим, що її оточує, досягнути живого переживання і розуміння того, що вона сприймає, пробудити увагу та інтуїцію.

Висновок. Таким чином у дитини будуть послідовно формуватися такі ознаки художньої культури, як вміння творити прекрасне у повсякденному житті, в праці, у людських взаєминах, готовність зробити крок у невідомий уявний, фантастичний світ тощо.

Подальші дослідження планується проводити з вивчення даної проблеми в напрямку музичного та театрального мистецтва Скандинавських країн.

Література:

1. Горяева Н.А. Первые шаги в мире искусства: Из опыта работы: Кн. для учителя. — М.: Просвещение, 1991.— 159с.: ил.
2. Выготский Л.С. Воображение и творчество в детском возрасте: психол. очерк: Кн. для учителя. — 3-е изд. — М.: Просвещение, 1991. — 93 с.: ил.
3. Лабунская Г.В. Вступительная статья // Щербаков В.С. Изобразительное искусство: Обучение и творчество. — М., 1969. — С. 8(13).
4. Максимов Ю.В. Родник творчества: Кн. для учителя: Из опыта работы. — М.: Просвещение, 1988.- 126 с.: ил.
5. Полунина В.Н.- Искусство и дети: Из опыта работы учителя. — М.: Просвещение, 1982. — 191 с., ил.
6. Сухомлинський В.О. Методика виховання колективу // Вибр. твори: У 5-ти т. — Т.1. — К.,1976. — С. 403 — 637.
7. Сухомлинський В.О. Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості. // Вибр. твори: У 5-ти т. — Т.1. — К.,1976. — С. 62 — 209.
8. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям // Вибр. твори: У 5-ти т.-Т.3. — К., 1977. — С. 9-279.
9. Эстетика: Словарь / Под общ. ред. А.А. Беляева, Л.И. Новиковой, З.И. Толстых и др. — М.: Политиздат, 1989. — 447 с.

Надійшла до редакції 30.11.2007